

Het beschrijven van het aantalsverloop van vogels aan de hand van verzamelde losse waarnemingen

Egbert Boekema

Het thema van dit artikel is het uit verzamelde losse waarnemingen verkrijgen van basisinformatie voor een eventuele nieuwe uitgave van een al of niet compleet boekwerk over de vogels van onze provincie. Dit wordt geïllustreerd aan de hand van verzamelde waarnemingen van Fuut, Bergeend, Roodborst en Vuurgoudhaan in de provincie Groningen

Inleiding

In 1983 verscheen de eerste en tot nu toe enige complete avifauna van de provincie Groningen, getiteld *Vogels van Groningen*, of kortweg vvg. Echt compleet was dit boek overigens niet want de twee Groninger eilanden Rottumerplaat en Rottumeroog werden er niet in behandeld. Het idee daarachter was dat die losstonden van de rest van de provincie. Een compleet overzicht van aantallen broedvogels kon er ook niet in worden opgenomen want bij verschijning van VVG was de provincie Groningen nog niet integraal op broedvogels geïnventariseerd. De opgegeven aantallen broedvogels waren zo goed mogelijke schattingen op grond van extrapolaties. Latere uitgebreidere tellingen wezen uit dat de vermelde aantallen in vvg voor de meeste zangertjes aan de lage kant waren geweest. De grootste lacune in het boek betreft de gestuwde trek langs de Noordkust. Dat deze trek massaal kon zijn was wel vaag bekend uit incidentele waarnemingen van duizenden Graspiepers *Anthus pratensis* en Boerenzwaluwen *Hirundo rustica* maar was niet systematisch in beeld gebracht. De opvallendste soort die daardoor volkomen onderteld is, omdat de vogels meestal vrij hoog overkomen, blijkt achteraf de Boompieper *Anthus trivialis* te zijn. Uit niets

bleek in 1983 dat op een topdag een paar honderd Boompiepers langs de Noordkust kunnen passeren. Ook bleven alle moeilijke en minder algemene soorten onderteld want behalve kennis ontbrak het ook aan goede apparatuur. Rond 1975 waren de meeste Groninger vogelaars slechts uitgerust met een 7x50 kijker van rond de 100-200 gulden en hadden minder dan vijf mensen een telescoop! Gezien deze achtergrond was VVG voor die tijd het maximaal haalbare. Het geeft ondanks diverse tekortkomingen een redelijke afspiegeling van het voorkomen rond 1980 van de belangrijkste groepen vogels, zoals eenden, ganzen en wadvogels.

Het boek uit 1983 is al lang niet meer representatief voor de huidige situatie want de talrijkheid van veel vogelsoorten is sterk achteruitgegaan door bijvoorbeeld verandering van het cultuurlandschap. Waar hoor je op een mooie namiddag nog Patrijzen *Perdix perdix* roepen of zit een rijtje Grutto's *Limosa limosa* op een boerenhek? Om een extreem voorbeeld te geven: ooit was er een plek bij Ter Apel waar alle gorzen (*Grauwe Gors Miliaria calandra*, *Ortolaan Emberiza hortulana*, *Geelgors E. citrinella* en *Rietgors E. schoeniclus*) tegelijk konden worden waargenomen. Aan de andere kant is er ook winst geboekt. Op het moment

van verschijnen van VVG was de Lepelaar *Platarea leucorodia* alleen in de Lauwersmeer een normale verschijning. In het binnenland waren ze zeldzaam. Maar nu niet meer en in gebieden die na 1980 door natuurbouw zijn ontstaan zoals het Hoeksmeer en de Tjamme zijn ze soms bij tientallen aanwezig.

Het verzamelen en bewerken van losse waarnemingen

Om niet te verzanden in algemeenheden willen we ons hier beperken tot de 'losse waarnemingen', een veelgevraagde bron van basismateriaal waar iedere streekavifauna deels op berust. (Momenteel wordt er bijvoorbeeld een update gemaakt van *Vogels van Schiermonnikoog*; het laatste boekje van Mooser behandelde slechts de jaren tot 1970). We willen vooropstellen dat de echte basis voor een eventuele nieuwe uitgave van een VVG systematische tellingen moeten zijn. Daaronder vallen bijvoorbeeld wadvogeltellingen, trektellingen en de monitoring van een aantal goede binnenlandse moerasgebieden. Maar het blijkt dat er toch veel soorten zijn die bij systematische tellingen niet of niet voldoende worden meegenomen om er een goed, overzichtelijk beeld van te kunnen krijgen. Soms gaat het alleen om een aspect van een bepaalde soort.

Zo trekt de Kievit *Vanellus vanellus* in juni al weer stevig door maar deze zogenaamde tussentrek valt geheel in een periode dat de reguliere telposten niet of nauwelijks bezet zijn. Hetzelfde geldt voor de ruitrek van Bergeenden *Tadorna tadorna*. Sommige soorten trekken door het binnenland in opvallend grote groepen maar met een zodanig lage trefkans dat het beschrijven ervan alleen maar zinnig is als een groot aantal waarnemers basismateriaal aandraagt. Een typisch voorbeeld is de Groenpootruiter *Tringa nebularia* (zie Van Klinken in *De Grauwe Gors* 31/1).¹ We zullen deze vogels hier voor het gemak 'schraapsoorten' noemen en door voorbeelden van het bewerken van losse waarnemingen van een vier-tal soorten enkele aspecten toelichten. Deze soorten staan min of meer model voor een reeks van andere soorten met soortgelijke frequentie, verspreiding en/of trekbewegingen.

Zichtbare trek over de provincie Groningen

De Graspieper is de trekker die op uurbasis het talrijkst over Groningen te registreren valt. Zonder voorkennis zou men verwachten dat in het najaar circa tweemaal zoveel vogels over Groningen overtrekken als in het voorjaar (vanwege sterfte in de winter), zowel aan de kust als in het binnenland. Dat is echter niet het geval. Het blijkt dat de trekaantallen in voor- en najaar sterk verschillen van plaats tot plaats. In en rond de stad Groningen noteerde ik over een reeks van jaren, zonder specifiek uren te maken op een trektelpost, 197 dagen met graspiepertrek in het najaar en 65 in het voorjaar; dit laatste is een factor drie lager. In het najaar trekken echter per dag aanzienlijk grotere aantallen langs en dit meegerekend zijn de aantallen rond Groningen in het voorjaar tenminste een factor tien tot twintig lager dan in het najaar. Op de Eemshaven is het precies andersom: een topdag in het voorjaar levert aantallen van rond de 10.000 vogels, en in extreme gevallen tegen de 50.000, maar in het najaar is 1.000 al een heleboel. Stuwings van vogels langs de kust is de oorzaak. Deze stuwings in het voorjaar is ook goed te zien bijvoorbeeld vanaf de dijk van het Lauwersmeer iets ten noorden van de overgang naar de Westpolder. Heel veel vogels volgen keurig de kustlijn, ondanks het feit dat deze hier een stukje naar oostzuidoost gericht is. Het is dus niet onwaarschijnlijk dat in het voorjaar een aanzienlijk deel van alle Graspiepers die uiteindelijk bij de Eemshaven richting zee vliegen Groningen passeert zonder door het binnenland te zijn gekomen. We kunnen zonder meer stellen dat vanwege stuwings ongeveer 100 keer meer Graspiepers langs de Eemshaven trekken dan over een willekeurig terrein in het binnenland.

Behalve de Graspieper is er een hele reeks van soorten die stuwings langs de Noordkust en waarvan dus goed bekend is hoeveel er doortrekken en wanneer. Voor sommige soorten die meer door het binnenland trekken zoals Geelgors en Vink *Fringilla coelebs* zijn er andere posten die hun trek voldoende in kaart brengen. Het doorgeven van een losse Sperwer *Accipiter nisus* of Boompieper over het eigen

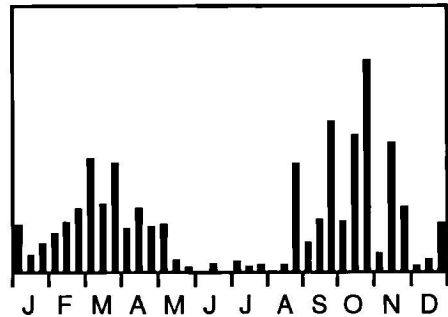

huis geeft nauwelijks een bijdrage aan het totaal, die kunnen beter op de eigen tuinlijst. Valt er dan niets in de lucht boven onze provincie te schrapen? Er blijven altijd intrigerende dingen te zien, ook aan gewone vogels. Zo is er in september kans om een flinke troep Blauwe Reigers *Ardea cinerea* te scoren (het record staat op 34 exemplaren in V-formatie boven de stad Groningen op 11 september 1974). Na de bijdrage over nachttrek van vogels over Groningen had ik nogmaals geluk 's nachts een groep Rotganzen te horen en onlangs vloog er ook 's nachts een roepende Waterral over ons huis. Het kan altijd op toeval berusten en er hoeft geen patroon in te zitten. Maar om op de reigers terug te komen: als er meer losse waarnemingen zijn zou er mogelijk een patroon in te ontdekken zijn en september lijkt toch wel de maand te zijn met de grootste troepen boven Groningen. Weer eens iets anders dan de reigers die bij de Eemshaven in zee gaan. Toch moeten we het grotendeels hebben van pleisterende vogels en daar gaat de rest van dit artikel dan ook over.

Het voorkomen van de Fuut *Podiceps cristatus* op zout water in de provincie Groningen

Het idee om Futen op het zoute water te tellen heeft een tweeledige achtergrond. Ten eerste geven aantallen op het wad een goede indicatie van de trek omdat er uiteraard geen Futen broeden. Ten tweede gaat het regelmatig om concentraties van vele tientallen exemplaren en op de meren in het binnenland zijn dergelijke aantallen niet vaak aanwezig. Futen zitten vaak halverwege Lauwersoog en de Westpolder op het wad en verder vaker dan normaal in de havens van Lauwersoog en de Eemshaven. Het decadeverloop van aantallen Futen laat zien dat het hele jaar vogels op het zoute water aanwezig zijn maar dat van half mei tot begin augustus de aantallen laag zijn (figuur 1). Dit zijn voornamelijk niet-broedende, overzomerende vogels. Maart en oktober zijn de piekmaanden. Wat verder nog opvalt is dat het aantalsverloop in het voorjaar wat geleidelijker is dan in de herfst. Dit moet haast wel te maken hebben met grotere schommelingen in de aantallen doortrekkende vogels.

Het voorkomen op het zoute water is uiteraard slechts één aspect van het voorkomen van deze watervogel. Kennis omtrent het voorkomen en de trek van deze soort zou kunnen worden uitgebreid met een overzicht in het binnenland, waar vermoedelijk zal uitkomen dat in de herfst juist minder vogels aanwezig zijn dan in het voorjaar, en van trekken de vogels bij Lauwersoog, waar op een goede dag soms tientallen kunnen passeren. Door het onmiskenbare, langgerekte silhouet zijn Futen tot op vele kilometers afstand, ook voor minder ervaren vogelaars, gemakkelijk determineerbaar. Het uitsplitsen van waarnemingen naar gebieden en naar trek en pleisteren op het wad zou misschien ook bepaalde facetten in de jaarcyclus beter naar voren kunnen brengen, zoals eventuele ruitrek naar het IJsselmeer, waar de aantallen rond eind augustus, begin september hun maximum bereiken.

Figuur 1. Jaarcyclus van de Fuut op zout water; voornamelijk verzameld van het wad bij de Lauwersmeer en in Lauwersoog en de Eemshaven. Totaal circa 4.000 getelde vogels. Waarnemingen van de schrijver.

Verschillen in het voorkomen van de Bergeend in verschillende habitats in de provincie Groningen

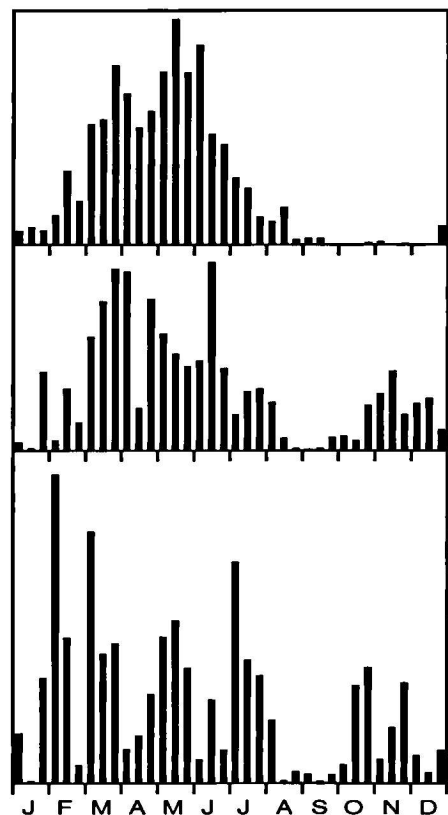
Door de wadvogeltellingen is het verloop van de Bergeend aan de kust goed in beeld gebracht maar hoe zit het precies op het zoete water en in het binnenland? En zijn er verschillen tussen binnenland en kustgebied? Om deze vragen te beantwoorden zijn van drie gebieden met veel losse waarnemingen de aantallen op een rijtje gezet. In de omgeving van

Haren (het Gorecht) ligt een aantal plekken, zoals het Foxholstermeer en het Paterswoldsemeer, dat jarenlang door de schrijver onregelmatig maar wel frequent bezocht is. Hetzelfde geldt voor het Hoeksmeer nabij Appingedam en de Lauwersmeer. Voor dit laatste gebied is uiteindelijk gekozen om alleen aantallen van het Jaap Deensgat te gebruiken; deze aantallen zijn exact te tellen. Bij Achter de Zwartten zitten doorgaans twee tot drie maal zoveel vogels maar dit deel van de Lauwersmeer is zonder betreding niet exact te tellen.

Figuur 2 laat duidelijk zien dat de Bergeend in het Gorecht in de herfst niet aanwezig is, in tegenstelling tot in het Hoeksmeer en het Jaap Deensgat. We denken dat dit niet te maken heeft met een verminderd voedselaanbod ten opzichte van bijvoorbeeld het Hoeksmeer want ook in heel gunstige omstandigheden zitten er geen Bergeenden. Enkele jaren geleden liepen de polders bij Haren in de herfst namelijk onder na extreme wateroverlast. Er verscheen van alles in de Onner- en Westerbroekstermadepolders, zoals vele tientallen Kuifeenden *Aythya fuligula* en Tafeleenden *A. ferina* tot en met Toppereenden *A. marila* en Brilduikers *Bucephala clangula*, maar geen Bergeenden! Andere binnenlandgebieden die ook een eind van het wad afliggen, zoals het Hondshalstermeer, laten eenzelfde beeld zien als het Gorecht. Een piek in het voorjaar met maxima van 33 op 23 april 1984 en 51 op 21 mei 2002 (bij circa 65 bezoeken) maar geen vogels in de herfst en pas ergens in december/januari een aarzelend begin. Helaas liggen er tussen het Hoeksmeer en de kust nergens andere geschikte watervogelgebieden waarop veel Bergeenden pleisteren, dus kunnen we de trend niet verder in kaart brengen. De afwezigheid in de herfst in het zuiden van de provincie lijkt iets te maken te hebben met het algemene patroon van deze soort. Misschien is het gunstiger om dichter bij het wad te blijven, dan is er wat meer uitwijk mogelijk bij het voedsel zoeken. In dit verband valt ook het tamelijk grillige verloop bij het Jaap Deensgat op, er is hier meer fluctuatie dan bij de meer geïsoleerde plekken rond Haren. Dit werd ook geconstateerd nadat de fi-

guur in maart 2003 was getekend; het aantal eenden varieerde hier soms met een factor vijf over een korte perioden maar bleef soms ook weer enige tijd stabiel. Dus het kan niet alleen toeval zijn vanwege een kleinere steekproef van waarnemingen. Uitwisseling met andere delen van de Lauwersmeer en met het wad ligt voor de hand. Tot slot moet worden opgemerkt dat de sovon- trekvogelatlas uit de jaren tachtig die de presentatie per atlashok voor twaalf maanden van het jaar geeft, de hierboven beschreven trend bij de Bergeend niet laat zien. Een dergelijke atlas is leuk voor op Nederlandse schaal maar te grof voor sommige fijnere details.

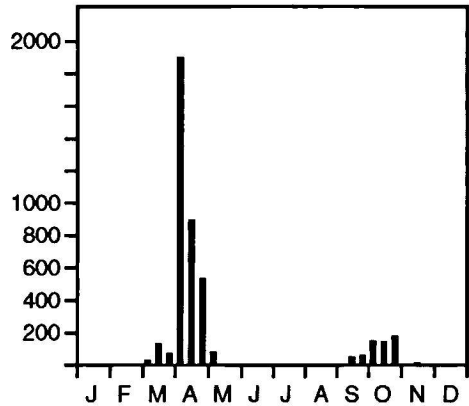
Figuur 2. Jaarcyclus van de Bergeend voor een drietal gebieden in Groningen. Boven: Haren en omgeving. Circa 400 tellingen 1971-2003, meeste van Paterswoldsemeer, Oostpolder en Foxholstermeer; totaal 1.622 getelde vogels. Midden: Hoeksmeer. 265 tellingen 1989-2003; totaal 1.694 getelde vogels. Onder: Jaap Deensgat Lauwersmeer. Circa 200 tellingen 1976-2003; totaal 10.660 getelde vogels. Waarnemingen van de schrijver.

Roodborst *Erithacus rubecula* aan de Noordkust

Het is bekend dat op de Waddeneilanden en langs de Groninger Noordkust doortrekkende zangertjes zoals de Roodborst een stuk talrijker zijn dan in het binnenland. Op Schiermonnikoog zijn er de laatste jaren bijvoorbeeld meer dan 5.000 gevangen.² Op goede trekdagen in de herfst zitten er mogelijk soms duizenden verspreid op het hele eiland. Maar dit is slechts een slag in de lucht want als geheel is Schiermonnikoog uitgestrekt en onoverzichtelijk en dus lastig precies te tellen. Er is veel bos waarin vogels zich snel verspreiden en plaatselijk zijn er uitgestrekte duindoornstruwelen zoals bij de Kobbeduinen waarin vogels moeilijk op te sporen zijn. Langs de Groninger Noordkust is de situatie geheel anders. Geen nationaal park langs de zeedijk maar grootschalig cultuurlandschap met hier en daar kleine bosjes en verspreide bomen. Alleen in de Lauwersmeer is er relatief veel bos en struweel, vergelijkbaar met het landschap op Schiermonnikoog. Vanwege de kale omgeving trekken deze bosjes langs de zeedijk trekvogels aan als een magneet. Vooral in het voorjaar, als de aantallen trekkers door stuwning van de langs de kust extra hoog zijn. De beste plekken zijn de buitenste singels op het Eemshaventerrein en rond Lauwersoog. De laatste plek is echter minder geworden nu er onder andere een dubbeldeks parkeergarage is aangelegd. Minder bekende maar ook goede plekken zijn bijvoorbeeld de lange singel in de Linthorst-Homanpolder en de bosjes rond Noordpolderzijl en in de Lauwerpolder. Ze trekken naar verhouding bijna net zo veel vogels als de Eemshaven. De Eemshaven op de noordoostpunt van het vasteland is echter zowel in het voorjaar als het najaar de beste plek is voor grote aantallen trekkers. Op dagen dat er zowel bij Lauwersoog als op het Eemshaventerrein is geteld liggen de aantallen op het laatste terrein hoger. Op 24 oktober 1982 zaten circa 100 Roodborsten op het Eemshaventerrein maar slechts 9 rond Lauwersoog. Op 25 april 1992, een regenachtige dag met zuidwestenwind, zaten er 92 vogels op de Eemshaven en 65 in Lauwersoog. In het voorjaar zijn door stuwning

de aantallen op het Eemshaventerrein soms opvallend hoog. Op 3 april 1990 werd het aantal op 1200 (!) geschat, hiervan zaten er alleen al 80 op het hek langs de zeedijk op het oostterrein. Andere hoge uitschieters zijn 360 op 10 april 1991, 200-300 op 15 april 1996 en 300 op 22 april 2003.

Figuur 3. Roodborsten aan de Noordkust van Groningen. Waarnemingen van circa 4.300 vogels van de Eemshaven, en Lauwersoog en elders (Noordpolder, Linthorst-Homanpolder). Waarnemingen van de schrijver met substantiële aanvullingen van Harm Jan Wight, Martin Olthoff, Loek Scholtens en Jan Alex de Roos.

Het lijkt erop dat trekkers die op de Eemshaven neerstrijken doorgaans maar kort blijven pleisteren. De overwegend zandige bodem en schrale vegetatie zijn hier ongetwijfeld mede debet aan. Op 1 april 1999 waren er 70 Roodborsten maar de volgende dag nog slechts 4. Op 15 april 1983 waren er 130 vogels maar een dag later nog maar 13. Wat voor het voorjaar geldt gaat min of meer ook voor het najaar op: er blijven in de buitenste singels langs de zeedijk, waar doorgaans de meeste trekkers verblijven, heel weinig vogels hangen of er zelfs maar de winter doorbrengen. Ook voor andere soorten zoals bijvoorbeeld het Vuurgoudhaantje *Regulus ignicapillus* (zie onder) is dit het geval. We kunnen er dan ook van uitgaan dat het aantalsverloop op de Eemshaven een tamelijk goede afspiegeling is van de doortrek, die bij deze soorten vrijwel geheel 's nachts verloopt. Maar in de beboste duinvallei waar op Schiermonnikoog wordt ge-

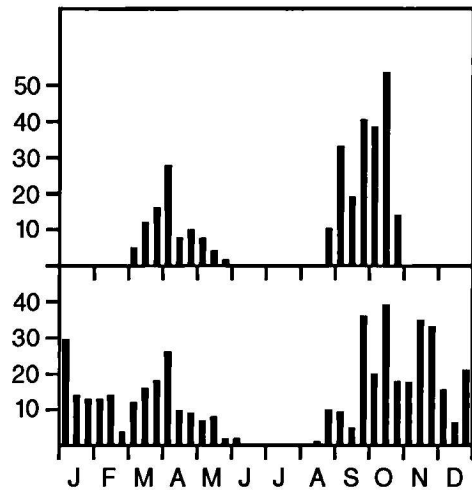

vangen zal het aantalsverloop zeer waarschijnlijk sterker 'vervuild' worden door vogels die langer blijven hangen. In figuur 3 zijn aantallen Roodborsten van de Noordkust per decade samengevat (voornamelijk van de Eemshaven). Het blijkt dat zowel in het voorjaar als in het najaar slechts in een enkele decades sterke trek aanwezig is. In het najaar is na eind oktober de trek gewoon voorbij, hoewel dan op overwinteringsplekken in dorpen en dergelijke de Roodborst juist sterk opvalt, onder andere door zijn zang. De conclusie is dan ook dat vanwege de gunstige telmogelijkheden, gecombineerd met de hoge aantallen door stuwung, de Noordkust van Groningen tamelijk uniek in Nederland is voor de registratie van het aantalsverloop van nachttrekkers.

Vuurgoudhanen op trek in Groningen

De Vuurgoudhaan is een vrij schaarse trekker die in Groningen overal kan opduiken. Sommige vogels zingen op de trek, zowel in voor- als najaar, met een piekje begin mei en begin september. In het najaar verschijnen de eerste al tegen het eind van augustus en loopt de trek schijnbaar tot in november door. September en oktober zijn de beste maanden maar voor wie het geluid niet goed weet te onderscheiden van dat van het veel gewonere Goudhaantje *Regulus regulus* kan oktober soms ontmoedigend zijn vanwege sterke influx van de laatste soort. De herfst van 2002 was een goede trekperiode met veel waarnemingen, mede omdat er toen nauwelijks gewone Goudhanen waren. Om een indruk te krijgen van wat er precies doortrekt is het wederom nuttig om de gegevens van de singels op het Eemshaventerrein en van de bosjes rond de parkeerplaats van Lauwersoog te bekijken. Vuurgoudhanen trekken namelijk niet alleen door maar overwinteren ook in onze provincie en blijven in niet al te ongeschikt biotoop enige tijd hangen.³ In het Lauwersmeergebied overwinteren Vuurgoudhanen onder andere in en rond het Zomerhuisbos nabij Dokkumer Nieuwezijlen. Maar zelfs vlak bij de buitenhagen van Lauwersoog zijn in november en december vogels opgemerkt, zoals in de bosjes ten zuiden van de jachthaven. In feite zijn ook de grotere bosjes ten zuiden van de bakken op

het Eemshaventerrein al een stuk gunstiger dan de open singels onder aan de zeedijk. Om te kijken in hoeverre de echte trekpieken zichtbaar zijn in de waarnemingen zijn deze uitgesplitst in 'zeedijk-waarnemingen' (van vooral Eemshaven en Lauwersoog en enkele van Rottumeroog en -plaat) en 'overige waarnemingen'. Buiten eigen waarnemingen (circa 130) zijn waarnemingen uit het archief tot 1983 verwerkt en tevens een aantal uit de jaren tachtig uit *De Grauwe Gors* en van de Avifauna Website. Op de website van Avifauna Groningen zijn de laatste paar jaren opvallend veel waarnemingen ingevoerd, ongetwijfeld omdat het Vuurgoudhaantje interessant genoeg is om doorgegeven te worden. Uit figuur 4 blijkt dat de voorjaarspiek duidelijk in begin april ligt en de najaarspiek van eind september tot half oktober. Omdat buiten Westerwolde (waarvan maar weinig waarnemingen zijn verzameld) weinig of geen vogels broeden is het verloop in het voorjaar voor de kuststrook en de rest van Groningen vrijwel hetzelfde. In het najaar is in de rest van Groningen de trek niet meer duidelijk afgescheiden van het overwinteren.

Figuur 4. Voorkomen van Vuurgoudhaantjes. Boven: langs de zeedijk. Totaal 277 vogels. Onder: elders in Groningen. Totaal 436 vogels.

Conclusies

Het lijkt mogelijk om uit niet-systematisch verzamelde waarnemingen een redelijk gedetailleerd doortrekverloop (en meer) voor diverse soorten te presenteren. Dit vergt echter wel veel tijd en het is pas zinnig als er van vele honderden dagen gegevens worden meegenomen. Dergelijke diagrammen van losse waarnemingen vertonen wel afwijkingen ten gevolge van onregelmatigheden in bezoekfrequenties. Veel diagrammen vertonen onder andere een lichte piek rond 1 januari omdat mensen dan extra veel vrije dagen hebben en dus meer het veld in gaan (zie Vuurgoudhaan). Maar dit gaat net zo goed op voor gegevens uit 'systematische' tellingen die steeds rond het midden van een maand zijn gedaan, zoals in de Lauwersmeer in de jaren zeventig. Het diagram van het Nonnetje *Mergellus albellus* (zie Boekema in *De Grauwe Gors* 31/1) is lichtelijk vervuld vanwege de midwintertellingen die sinds jaar en dag rond het midden van januari worden gehouden en die ons alleen daarom een extra portie eenden geven. Presentatie per maand zou echter een te grof beeld geven. Opvallend genoeg maakt het in de diagrammen nauwelijks uit dat sommige decades 11 in plaats van 10 dagen hebben.

Het verder verzamelen van losse waarnemingen lijkt het meest welkom te zijn voor nachtrekkers die langs de Groninger Noordkust neerstrijken, zoals de Roodborst. Typische andere schraapsoorten zijn hier bijvoorbeeld Grauwe Vliegenvanger *Muscicapa striata* en Bonte Vliegenvanger *Ficedula hypoleuca*, Paapje *Saxicola rubetra* en Gekraagde Roodstaart *Phoenicurus phoenicurus*. In dit verband is het zinnig op te merken dat voor bijvoorbeeld voor de Roodborst geen diagram is opgenomen in de nieuwe *Avifauna van Nederland*. Hetzelfde geldt voor de Winterkoning *Troglodytes troglodytes*, een lastige soort omdat die bijna overal broedt. Met waarnemingen van Winterkoning uit de geïsoleerde singels op het Eemshaventerrein zou echter een redelijk goed trekbeeld te construeren zijn. Voor de gehele provincie zouden we nog een reeks andere soorten kunnen noemen, zoals Waterpieper *Anthus spinoletta* (circa 1.200 zelf waargenomen exemplaren), Oeverloper *Actitis hypoleucos*

(2700), Paarse Strandloper *Calidris maritima*, Sijs *Carduelis spinus* en Barmsijs *Carduelis cabaret*.

Een speciale vermelding verdient het bijebrengen van hoge aantallen van gewone soorten. Braakliggende terreinen kunnen soms vele honderden zaadeters herbergen, zoals Kneu *Carduelis cannabina* of Putter *C. carduelis*. En boven moerasgebieden vliegen soms honderden Gierzwaluwen *Apus apus* of Boerenzwaluwen. Er ligt een taak voor Avifauna Groningen om dergelijke waarnemingen vanaf nu wat gericht te gaan verzamelen. Ze zijn waardevoller dan die Beflijsters *Turdus torquatus* waarvan er in het archief duizenden zitten.

Literatuur:

Boekema, E.J. (1983) *Vogels van Groningen*. Wolters-Noordhoff, Groningen.

Hustings, F. (2002) *Atlas van de Nederlandse Broedvogels*. KNNV, Utrecht.

Mooser, R. (1973) *De vogels van Schiermonnikoog*. KNNV/Fryske Akademy, zp/Leeuwarden.

SOVON (1987) *Atlas van de Nederlandse Vogels*. SOVON, Arnhem.

¹ Zelf zag ik het fenomeen ook slechts een klein aantal keren, onder andere 24 ZW op 27 juli 1997 om 19.25 Hoeksmeer; 28 W op 1 augustus 1995 om 19.50 Paddepoel Groningen en 34 WZW op 21 augustus 1978 om 20.00 over de Holsteinlaan in Haren. Een oproep in de *Gors* zou ongetwijfeld nog een aantal van dergelijke waarnemingen boven water hebben kunnen brengen, waardoor Van Klinkens stukje gebaseerd op negentien waarnemingen er mogelijk iets anders zou hebben uitgezien.

² Zie website: <http://www.vogelring.schier.nl>.

³ Zie bijvoorbeeld een ringwaarneming van Klaas Koopman op zijn website: op 24 oktober 2002 werd een vogel in een tuin in Leek geringd en op 13 november in dezelfde tuin teruggevangen.

Noot van de redactie:

Bij het aanleveren van dit artikel heeft de auteur aangegeven dat hij geen kans meer zag

een verticale schaalverdeling bij de staafdiagrammen van Fuut en Bergeend te plaatsen. De redactie beschikt niet over de data en kan deze dus ook niet zelf berekenen. Aangezien in de tekst wel wordt vermeld om hoeveel

exemplaren het in totaal gaat en de grafieken wel degelijk een indruk geven van de variatie in aantallen per decade hebben we ze zonder schaalverdeling geplaatst.